

психологічному впливі в умовах спеціально організованого навчання та виховання, спостерігається позитивна динаміка в розвитку дітей порушеннями інтелектуального розвитку.

До перспектив подальших досліджень відносимо питання забезпечення ефективності управління освітнім процесом спеціального закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засенко В., Колупаєва А., Таранченко О. «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії», у Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, В. Кремень, Ред. Київ, Україна: *Педагогічна думка*, 2016, С. 68–77.
2. Засенко В., Прохоренко Л. Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа*, 2019. № 3-4, С. 48–52.
3. Колупаєва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків, Україна: «Ранок», 2019. 304 с.
4. Салманова О. Ю. Принципи управління освітньою діяльністю. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 16. голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 243–249.

Наталія НАГОРНА

студентка 5 курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка.)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

КОМПЛЕКС ВПРАВ З РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

У статті наголошено на важливості розвитку дрібної моторики у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями. Проаналізовано наукові дослідження з проблеми формування, розвитку та корекції дрібної моторики в означеній категорії школярів. Підкреслено важливість спеціально організованої роботи з розвитку дрібної моторики у дітей початкових класів. Описано комплекс вправ з розвитку дрібної моторики. Зазначено структурні компоненти вказаного комплексу вправ. Стисло охарактеризовано кожний структурний компонент розробленого комплексу вправ з розвитку дрібної моторики у молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Ключові слова: молодші школярі з інтелектуальними порушеннями, дрібна моторика, комплекс вправ, компоненти комплексу вправ.

Nataliia Nahorna. Complex of exercises for the development of fine motors in younger school students with intellectual disabilities

The article emphasizes the importance of developing fine motor skills in children of primary school age with intellectual disabilities. Scientific studies on the problem of formation, development and correction of fine motor skills in the specified category of schoolchildren are analyzed. The importance of specially organized work on the development of fine motor skills in primary school children is emphasized. A set of exercises for the development of fine motor skills is described. The structural components of the specified set of exercises are indicated. Each structural component of the developed complex of exercises for the development of fine motor skills in younger schoolchildren with intellectual disabilities is briefly characterized.

Key words: younger schoolchildren with intellectual disabilities, fine motor skills, set of exercises, components of the set of exercises.

Постановка проблеми. Одним із показників нормального фізичного та нервово-психічного розвитку дитини є стан розвитку її дрібної моторики. Науковцями доведено дрібна моторика рук пов'язана з розвитком лівої скроневої та лівої лобової областей головного мозку, які відповідають за формування функцій. Дослідники відзначають великий стимулюючий вплив функцій руки на розвиток головного мозку.

Е. Кант зазначав, що «рука – це мозок людини, який вийшов назовні» [2]. На думку М. Кольцової, систематичні вправи з тренування рухів пальців є «потужним засобом» підвищення працездатності головного мозку. Розвиток дрібної моторики успішно використовувала в роботі з дітьми М. Монтесорі.

При застосуванні технологій з розвитку дрібної моторики у дітей з інтелектуальними порушеннями необхідно враховувати вік дитини, рівень її інтелектуального розвитку, стан розвитку дрібної моторики тощо. Також велике значення відіграють умови та засоби розвитку дрібної моторики, тривалість занять.

Актуальність. Досліджували проблему розвитку дрібної моторики у дітей з інтелектуальними порушеннями М. Біла, С. Горбушина, М. Єлисеєва, Ю. Рузанова, Е. Хилтунен, Е. Янушко та інші. Науковці відзначали необхідність розвитку дрібної моторики у дітей з дошкільного віку. Щодо дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку, вчені наголошують на комплексному підході зазначеної роботи. На їхню думку, зазначена корекційно-розвиткова робота повинна бути довготривалою, з урахуванням індивідуального підходу й спрямована на подолання незграбних, неузгоджених, нескоординованих рухів, корекцію зорово-рухової координації, тонких,

диференційованих рухів пальців рук при виконанні письма, трудових операцій, конструювання та інших рухових актів [1; 3; 5].

Мета статті полягає у висвітленні характеристики комплексу вправ з розвитку дрібної моторики у молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Дрібна моторика – це рухова діяльність, у якій головну роль відіграє скоординована робота дрібних м'язів рук та очей; до навичок дрібної моторики відносяться: здатність брати рукою різні предмети (великі – малі; довгі – короткі, плоскі – об'ємні), писати, малювати, креслити тощо.

Т. Ткаченко наголошує на тому, що розвиток дрібної моторики взаємопов'язаний з розвитком пізнавальних здібностей і мовленням дітей з інтелектуальними порушеннями. У молодших школярів із порушеннями інтелекту це чітко проявляється у багатьох навичках. Наприклад, під час самообслуговування дитина застібає ґудзики, зав'язує шнурки на черевиках, користується застібками, використовує столові прибори під час вживання їжі, пише або перегортає сторінки, поливає квіти тощо [5].

Дослідники зауважують, що рівень розвитку дрібної моторики є одним із показників інтелектуальної готовності дитини до шкільного навчання. Зазвичай певна частина дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями лише частково готові до навчальної діяльності. Такі школярі не готові до ефективного навчання у спеціальному закладі середньої освіти, бо в них розвиток пізнавальних психічних процесів (мислення, пам'ять, увага), розвиток дрібної моторики, зв'язне мовлення перебувають на низькому рівні [1; 5; 6].

На нашу думку, для ефективного розвитку дрібної моторики у молодших школярів із порушеннями інтелекту необхідно застосовувати комплекси спеціальних вправ. Ці вправи повинні бути доступними та зрозумілими для дітей зазначеної категорії.

Розроблений нами комплекс вправ з розвитку дрібної моторики для дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелекту складається з наступних частин:

- вправи на розвиток графічної моторики;
- фізкультурні хвилинки;
- масаж рук;
- вправи для пальців;

- пальчикові ігри;
- вправи з дрібними та іншими предметами;
- конструювання, малювання, ліплення тощо.

Під час застосування такого комплексу необхідно дотримуватися низки правил, серед яких, найбільш важливими є:

- 1) вправи необхідно підбирати з урахуванням їх поступово зростаючої складності;
- 2) потрібно враховувати індивідуальні особливості молодшого школяра, темп його розвитку, можливості, настрої тощо;
- 3) вправи необхідно виконувати регулярно, систематично;
- 4) вчителю потрібно пам'ятати про часові обмеження з урахуванням психофізичних особливостей молодших школярів, щоб не викликати перевтоми у дітей;
- 5) вправи повинні поступово ускладнюватися;
- 6) для розвитку мотивації та інтересу до занять потрібно створювати ситуації успіху.

Вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на деяких вправах.

Вправи з розвитку графічної моторики передбачають залучення дітей до штрихування, обведення трафарету фігур або предметів, з використанням простого і кольорового олівців. Трафарети можуть бути на різну тематику: овочі, фрукти, посуд, одяг, тварини тощо. Для штрихування можна використовувати розмальовки.

Також цей компонент передбачає обведення контурів, обведення малюнків по лініях, не відриваючи олівець від паперу, малювання візерунків по клітинках. Важливою частиною цього компоненту є малювання по опорних точках, пунктирних лініях, розмальовування картинок тощо.

Велике значення в розвитку дрібної моторики відіграють спеціальні фізкультхвилинки. Використання фізкультхвилинок у роботі з дітьми цієї категорії передбачає словесний супровід операцій з пальцями та кистями рук. Такі вправи сприяють зняттю навантаження, коригують увагу, пам'ять, позитивно впливають на емоції.

Одним із важливих компонентів комплексу вправ є масаж рук. Він проводиться спочатку на одній руці, потім на іншій. Масаж здійснюється у такій послідовності: погладжування – розминка пальців – інтенсивні рухи великого пальця вперед-назад, вгору-вниз, по колу – згинання-

розгинання всіх пальців одночасно – згинання-розгинання руки в кистьовому суглобі – розтирання кожного пальця – точковий масаж кожного пальця між фалангами з бічних і фронтально-тильних сторін.

Важливою складовою розробленого нами комплексу вправ є вправи для пальців. Ці вправи виконуються в наступній послідовності:

1) зжати пальці в кулак і зробити кругові рухи кистю вліво, потім вправо. Повторювати 4-5 разів;

2) із силою стискати і розтискати пальці. Повторювати 5-6 разів;

3) випряміть пальці, великий палець відведіть у сторону і виконайте ним кругові рухи спочатку вліво, потім вправо. Повторювати 4-6 разів;

4) випряміть пальці, одночасно згинайте та розгинайте дві перші фаланги. Повторювати 5-6 разів;

5) розведіть прями пальці, послідовно, віялоподібним рухом, починаючи з мізинця, зігнути всі пальці в кулак. Потім, починаючи з великого пальця, повернутися в початкове положення. Повторювати 3-4 рази.

6) стисніть пальці в кулак. Спробуйте розгинати і згинати окремо кожен палець. Потрібно прагнути до того, щоб інші залишалися зібраними в кулак.

Вправи виконуються сидячи, лікті поставлені на стіл. Поступово доводити кількість повторень до 10-15 разів.

Важливим компонентом нашого комплексу вправ є пальчикові ігри. Діти зображують з пальців предмети, птахів, тварин. Всі фігури бажано супроводжувати невеликими віршованими текстами. Пальчикові ігри та вправи в поєднанні зі звуковою гімнастикою стимулюють розумову діяльність у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелекту, сприяють формуванню позитивних емоцій,

Пальчикові ігри, сприяють освоєнню дітьми елементів самомасажу, надають оздоровчий вплив на організм дитини, покращують функції рецепторів провідних шляхів тощо.

Корекційне значення мають вправи з дрібними предметами, а саме: зав'язування і розв'язування бантів, вузлів; застібання гудзиків, блискавок, гачків; нанизування бус, гудзиків і дрібних іграшок на нитку, робота з дротом; конструювання з паличок, смужок візерунків різними пальцями; плетіння гачком кісок і викладання з них зображень по контуру; ліплення з пластиліну, глини та солоного тіста та інші.

Одним із важливих компонентів нашого комплексу є конструювання. Цей напрямок передбачає: малювання різними матеріалами (олівцем, крейдою, кольоровою крейдою, аквареллю, гуашшю та інше); плетіння з паперу та тасьми килимків, смужок (залежно від можливостей кожної дитини); симетричне вирізання, аплікація, вирізання ножицями різних фігурок із паперу та інше.

Висновки. Таким чином, розроблений нами комплекс вправ з розвитку дрібної моторики у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями складається з таких компонентів: вправи на розвиток графічної моторики; фізкультурні хвилинки; масаж рук; вправи для пальців; пальчикові ігри; вправи з дрібними та іншими предметами; конструювання, малювання, ліплення тощо.

Систематичне використання комплексу вправ сприятиме ефективному розвитку дрібної моторики у дітей молодшого шкільного віку зазначеної категорії.

Перспектива дослідження. Перспективою наступних досліджень є розроблення системи розвитку дрібної моторики у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в урочний та позаурочний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ionova I., Kyryliuk A., Kosenko Yu. Social integration of young people with disabilities to educational space and public life of Ukraine: state, problems and prospects. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка*. Суми, 2019. № 7. С. 3–14.

2. Кант И. Критика практического разума. URL: <http://surl.li/gvrcw>.

3. Косенко Ю. М., Дегтяренко Т. М. Організація самостійної діяльності школярів із порушеннями інтелекту на уроках суспільствознавчого змісту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка*, 2021. № 3. С. 48–57.

4. Репринцева О. О., Леонова О. В., Кудрявцева М. В., Косенко Ю. М. Традиційна гра в інклюзивній освіті: від аналізу педагогічних можливостей – до впровадження у шкільну практику центральної Росії та України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка*. Суми, 2015. № 3. С. 36–53.

5. Самарина Е. И. Развитие мелкой моторики детей дошкольного возраста через использования комплексов нетрадиционных методов и примов. URL: <http://surl.li/gvumr>.

6. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталості дитини : підручник. К.: Знання, 2008. 359 с.